

דבר תורה לפרשת שבוע שכתב הרב יהודא לאון אשכנזי (מניטו)¹

תרגום ועריכה מצרפתית: אליעזר שרקי

צוות עריכה לשונית והגהה לפרשות: אלישבע שרקי, בלה בל אנג', ואיתי קולין

* ה"ע – הערת העורכים

עיוות מוסרי זה, הרווי בנטיות אובדניות, מקורו בגלות. מרוב שראינו את עצמנו, בתמימות גמורה, "בבית" בארצות הגולה, כשלמעשה לא היינו אלא גולים בארץ זרה, אנחנו נוטים לפעמים - וזה מסוכן - לייחס את אותה תמימות לאלה אשר מכריזים בפה מלא שהם אויבינו, ואף מוכיחים זאת במעשיהם. (כמובן) אסור להכליל, במיוחד במקרים מורכבים. ולכן עניינים אלה מחייבים ברור משפטי מפוכח. החוק הישראלי הוא בעניין זה ללא פניות ומאוזן מאד וזה דבר שיש להתברך בו ולפרסם אותו).

האם "זכינו" למצב מסוכן זה כתוצאה מהמשך דבקותנו במנטליות הגלותית? כנראה שכן. כאמור, אין אמת אחרת מאשר האמת עצמה, והתורה אינה סובלת רמאות. היא מצווה על אהבת "הגר", הזר בהיותו זר.

קיימת קטגוריה מיוחדת הכלולה במילה גר, והיא: "גר צדק". ההגדרה המקובלת של גר צדק היא "מי שהתגייר". הגדרה זו נכונה אם מבינים שמדובר בהצטרפות לאומה הישראלית, בקבלה של הזהות היהודית, הכוללת גם את הפן הדתי.² במקרה זה "אהבת הגר" מקבלת מימד נוסף, כדברי הגמרא: "תניא, כוללים בתפילה גרי צדק עם הצדיקים, שנאמר "והדרת פני זקן" וסמך ליה (=וסמוך לו) "וכי יגור אתך גר" (מגילה י"ז, ב).

אהבת הרע

ואכן, מה שדרוש הסבר הוא: מדוע התורה ראתה לצוות על "אהבת הרע", דבר שלכאורה הוא מובן מאליו. כאן התורה מכריחה אותנו להכיר ביסודות הטבע האנושי שעליהם נבנה מוסר אמיתי. בעולם הטבע, דווקא הקרובים ביותר נמצאים במצב של יריבות מתמדת. כל עוד קרבה זו איננה מבוססת על הדדיות אמיתית, היא מצמיחה תוקפנות ועימותים: אין חריפות יותר מהמחלוקות בין פלגים שונים באותה תנועה הטוענים כל אחד לנאמנות גדולה יותר לאידיאל המשותף. לכן הסדר הבריאה שהתורה דורשת מאיתנו בתחום המוסר מתחיל בתיקון היחסים בין אדם לחברו הקרוב, וממשיך עם תיקון היחסים עם הרחוק יותר, עם הזר.

אחד הפסוקים המפורסמים ביותר בתורת משה, אולי גם המצוטט ביותר, אם כי בצורה מקוטעת, מופיע בפרשתנו:

לא תקם ולא תטור את בני עמך ואהבת לרעך כמוך אני ה'.
(ויקרא יט, יח)

הרבה נטען נגד התורה כי "אהבת הרע" שהיא מצווה עליה מתייחסת לבני עמנו בלבד. עיון בהקשר של הפסוק מבהיר את העניין. אכן הרע המוזכר בפסוק הוא "מבני עמך". אבל שוכחים שבאותו פרק קיים פסוק אחר, המציין מפורשות את חובת אהבת הנוכרי:

וכי יגור אתך גר פארצכם לא תונו אותו. פאזרח מכם יהיה לכם הגר הגר אתכם ואהבת לו כמוך כי גרים הייתם בארץ מצרים אני ה' אלהיכם. (שם יט, לג-לד)

דבר משונה הוא שלרוב מתעלמים מן הסמיכות שבין שתי המצוות המשלימות זו את זו. עקב כך, יהודים רבים החוששים שמא יטילו ספק ברצינות דאגתם לערכים הומניסטיים ואוניברסליים, משתדלים להטות את משמעותה של המילה רעך על ידי פרשנויות "מותאמות" ומטעות. אך אין אמת אחרת מאשר האמת עצמה. התורה מתייחסת כאן לשני סוגים שונים של "האחר", לשני מצבים שונים של "אחרות": "הרע מבני עמך" מצד אחד, ומצד שני הנוכרי, הזר, שהוא "הגר הגר אתכם", אשר קרבתו מחייבת יחס מיוחד. לכן מובן למה התורה ראתה צורך לצוות מפורשות על אהבת הנוכרי. מה שלא מובן הוא למה התורה ראתה צורך לצוות על אהבת הקרוב, הרע פשוטו כמשמעו?

אהבת הזר

"הגר" המוזכר כאן הוא אדם זר שמודע לכך שהוא זר ומכיר בזאת. הנימוק שנותן הפסוק ליחס אליו מוכיח זאת: "כי גרים הייתם בארץ מצרים". אך נראה שלא אחת, היהודים נופלים קורבן לסוג של עיוות מוסרי ומבקשים להעניק אהבה אין קץ, ללא כל הדדיות, לזר שאינו רואה את עצמו כזר! יתר על כן - ואנחנו עדים למצבים מסוג זה היום - זרים הטוענים לבעלות על הארץ ומתייחסים אלינו כפולשים מוצגים כזכאים לאותה הגנה ולאותה אהבה שהתורה מצווה עליהן. יש לומר בקול ברור:

¹ המאמר נכתב בשנת 1994

² בעניין הבנת הגיור כהצטרפות לאומה הישראלית, ראה כי מציון פרשת יתרו.